

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КАПІТАЛЬНИХ ВКЛАДЕНЬ В СОЦІАЛЬНУ СФЕРУ

Метою публічного управління у соціальній сфері України є підвищення рівня добробуту і соціального захисту громадян. Отже, капітальні вкладення, які здійснює держава у розвиток соціальної сфери, не орієнтовані на отримання прибутку. Тому при прийнятті рішень щодо їх ефективності не можуть бути використані методичні підходи, в основу яких покладено розрахунок чистого грошового потоку, оскільки у переважній більшості соціальних послуг, що надає держава громадянам, дохід від реалізації продукції (надання послуг) не формується та не утворюється прибуток. З цього випливає принципова методологічна різниця між підходами до визначення економічної ефективності інвестицій і капітальних вкладень у соціальну сферу.

Це обумовлює актуальність наукової проблеми розроблення методичного підходу до визначення економічної ефективності капітальних вкладень у соціальну сферу. Питанням оцінки ефективності інвестицій присвячено ряд сучасних праць вітчизняних науковців, представлених, зокрема, дослідженнями Т. Беня [1], І. Бланк [2], А. Гойка [3], В. Савчука [4], А. Пересади [5], Т. Майорової [6] тощо. Проте окреслена проблематика щодо соціальної сфери досліджена у вітчизняній економічній науці недостатньо, а наукові напрацювання періоду, коли Україна була у складі СРСР, не можуть бути використані без розв'язання цілого комплексу методологічних проблем, обумовлених умовами ринкової економіки.

В якості критерію економічної ефективності капітальних вкладень у соціальну сферу, на нашу думку, доцільно обрати економію на поточних і капітальних витратах у розрахунку на одиницю певних послуг у соціальній сфері.

Така економія може виникати як при реалізації певних інноваційних проектів у соціальній сфері у порівнянні з існуючим станом, так і при виборі їх альтернативних варіантів. Тоді, відповідно, економія на поточних витратах на одиницю певних послуг може бути позначена як ΔCC :

$$\Delta CC = CC_0 - CC_1, \quad (1)$$

де CC_0 — поточні витрати на одиницю певних послуг за існуючим станом;¹

CC_1 — поточні витрати на одиницю певних послуг за інноваційним проектом (наприклад, №1).

При виборі альтернативного варіанта реалізації інноваційного проекту слід порівнювати поточні витрати на одиницю певних послуг за цими проектами, а економія на поточних витратах матиме такий вид:

$$\Delta CC = CC_1 - CC_2, \quad (2)$$

де CC_1 — поточні витрати на одиницю певних послуг за варіантом №1;

CC_2 — поточні витрати на одиницю певних послуг за варіантом №2.

* **НИКИФОРОВ Анатолій Євгенович** — д.е.н., професор кафедри національної економіки та публічного управління, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна, ntid@ukr.net

* **НОТЕВСЬКИЙ Євгеній Вячеславович** — студент, голова Студентської академічної ради факультету економіки та управління, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна, evgeniynotevskiyenot@gmail.com

¹ CC — абвіатура від англ. *current costs* (поточні витрати).

За економічним змістом наведений підхід до визначення економії на поточних витратах є, так званим, «порівняльним підходом», а визначена економія «порівняльною економією».

При розрахунку економічної ефективності капітальних вкладень у соціальну сферу також слід враховувати економію на капітальних витратах, яка позначається нами як ΔKC :

$$\Delta KC = KC_1 - KC_0, \quad (3)$$

де KC_0 — капітальні витрати на одиницю певних послуг за існуючим станом²;

KC_1 — капітальні витрати на одиницю певних послуг за інноваційним проектом (наприклад, №1).

Аналогічно може бути визначена сума економії на капітальних витратах при виборі альтернативного варіанта реалізації інноваційного проекту в соціальній сфері. Ця економія також є «порівняльною економією». Слід звернути увагу, що KC_0 може дорівнювати 0 ($KC = 0$) лише у випадку відсутності капітальних вкладень на створення системи надання суспільних послуг за існуючим станом. Якщо KC_0 не дорівнює нулю ($KC \neq 0$), то необхідність врахування цієї суми обумовлюється тим, що для продовження функціонування існуючої системи надання суспільних послуг необхідними є капітальні вкладення на відновлення зносу основних засобів.

Важливою методологічною проблемою визначення економічної ефективності капітальних вкладень у соціальну сферу є коректне порівняння поточних і капітальних витрат. Ця проблема полягає у тому, що за економічною сутністю ці витрати є «різномасштабними» у часі. Поточні витрати, як уже згадувалося, враховуються у формулах (1) і (2) в розрахунку на одиницю надання послуги, тому загальна сума економії за той чи інший період може бути визначити як добуток від множення економії поточних витрат на одиницю послуг на кількість послуг, що надані у певному періоді (місяці, кварталі, році). Інша справа з економією капітальних витрат, оскільки вони призначені для функціонування певної складової соціальної сфери тривалий час (кілька років відповідно до нормативному строку служби основних засобів, на створення яких були спрямовані капітальні вкладення). Тому перш ніж порівнювати їх економію з економією на поточних витратах, необхідно виділити ту частину, яка припадає на певний період. Це здійснюється за допомогою нормативного коефіцієнта економічної ефективності капітальних вкладень (E_N), який є оберненою величиною до нормативного строку окупності основних засобів:

$$E_N = \frac{1}{T_N}, \quad (4)$$

де T_N — нормативний строк окупності основних засобів³.

У вітчизняній науковій літературі немає єдиної думки щодо методичних підходів до визначення нормативного строку окупності основних засобів. На нашу думку, він пов'язаний з рядом чинників: фактичною середньою величиною рентабельності виробництва у національній економіці, фактичним строком служби основних засобів, встановленими суб'єктами господарювання нормами амортизації та іншими. Ми також вважаємо, що нормативна величина економічної ефективності капітальних вкладень має бути дещо вищою від середньої величини на величину певного «прогресу», який у свою чергу залежить від перспектив економічного зростання, приросту національного багатства, норми нагромадження, національної амортизаційної політики тощо. Слід зазначити, що цей «прогрес», як складова нормативу економічної ефективності, є інстру-

² KC — абвіатура від англ. *kapital costs* (капітальні витрати).

³ Коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень має розмірність (1/рік, або: рік⁻¹). Из застосуванням цього коефіцієнта капітальні вкладення (в основні засоби), що призначені для функціонування в соціальній сфері протягом кількох років приводяться до річної розмірності.

ментом реалізації публічної інвестиційної політики держави і це обумовлює необхідність поглиблених досліджень і методичних розробок.

Ще одною методологічною проблемою є перехід від економії на поточних і капітальних витратах у розрахунку на одиницю соціальних послуг до їх обсягу за певний проміжок часу. Це можна зробити помноживши величину економії, що розрахована на одиницю послуг, на кількість наданих соціальних послуг за інноваційним (новим, запропонованим) проектом. Таким чином формула порівняльного економічного ефекту капітальних вкладень у соціальну сферу (CEE)⁴ за певний період часу (місяць, квартал, рік) матиме вид:

$$CEE = [(C_0 - C_1) + E_N(K_1 - K_0)]Q_2, \quad (5)$$

де Q_2 — кількість наданих соціальних послуг за інноваційним (новим у порівнянні з існуючим, запропонованим) проектом.

Важливим є також врахування порівняльного економічного ефекту капітальних вкладень у соціальну сферу за весь період часу функціонування проекту надання послуг у соціальній сфері (TCEE)⁵. На наш погляд, його можна визначити як суму дисконтованих порівняльних економічних ефектів капітальних вкладень у соціальну сферу за окремі відрізки часу на протязі усього періоду:

$$TCEE = \sum_{t=1}^n \frac{[(C_{0t} - C_{1t}) + E_N(K_{1t} - K_{0t})]Q_{2t}}{(1+d)^t}, \quad (6)$$

де d — ставка дисконтування капітальних вкладень;

t — номер відрізка часу на протязі усього періоду.

Запропонований підхід також дає можливість визначити порівняльну економічну ефективність між двома проектами капітальних вкладень у соціальну сферу, тобто, на скільки запропонований проект буде вигіднішим (чи збитковішим) порівняно з існуючим станом, а також фактичний термін окупності капітальних вкладень.

Література

1. Бень Т. Методи визначення економічної ефективності інвестицій: порівняльний аналіз / Т. Бень // Економіка України. — 2006. — № 6. — С. 41—46.
2. Бланк И.А. Основы инвестиционного менеджмента. анализ / И.А. Бланк // Т.1. — 2-е изд., перераб. и доп. — К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. — 672 с.
3. Гойко А.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрямки їх реалізації / А.Ф. Гойко. — К.: Віра-Р, 1999. — 320 с.
4. Савчук В.П. Анализ и разработка инвестиционных проектов. Учебное пособие / В.П. Савчук, С.И. Прилипко, Е.Г. Величко. — К.: Абсолют-В, Эльга, 1999. — 304 с.
5. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / А.А. Пересада. — К.: Лібра, 2002. — 472 с.
6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність : Навчальний посібник / Т.В. Майорова. — Київ: Центр навчальної літератури, 2004. — 376 с.

⁴ CEE — абвіатура від англ. comparison economic effect (порівняльний економічний ефект).

⁵ TCEE — від англ. total comparison economic effect (загальний порівняльний економічний ефект).